

Daniel Cervone
Lawrence A. Pervin

OSOBOWOŚĆ

TEORIA I BADANIA

Przekład
Beata Majczyna, Marek Majczyna
Katarzyna Sikora, Krzysztof Krzyżewski

WYDANIE
DZIESIĄTE

Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego

SPIS TREŚCI

ROZDZIAŁ 1

TEORIA OSOBOWOŚCI: OD POTOCZNYCH OBSERWACJI DO SYSTEMATYCZNYCH TEORII 1

PYTANIA 4

PIĘĆ CELÓW DO ZREALIZOWANIA PRZEZ TEORETYKA OSOBOWOŚCI 5

Obserwacja spełniająca kryteria naukowości 5

Teoria – usystematyzowana 5

Teoria – sprawdzalna 6

Teoria – o szerokim zakresie obowiązywalności 6

Zastosowania: od teorii do praktyki 7

DLACZEGO BADAĆ OSOBOWOŚĆ? 8

OKREŚLENIE OSOBOWOŚCI 9

PYTANIA NA TEMAT LUDZI: CO?, JAK? I DLACZEGO? 11

ODPOWIEDZI NA PYTANIA DOTYCZĄCE LUDZI, SPEŁNIAJĄCE KRYTERIA NAUKOWOŚCI:

ROZUMIENIE STRUKTUR, DYNAMIKI, ROZWOJU I ZMIANY BĘDĄCEJ EFEKTEM

TERAPII 12

Struktura 13

Jednostki analizy 13

Hierarchia 15

Dynamika 16

Wzrastanie i rozwój 17

Determinanty genetyczne 18

Determinanty środowiskowe 22

Kultura 22

Klasa społeczna 23

Rodzina 23

Rówieśnicy 24

Psychopatologia i zmiana zachowania 24

WAŻNE ZAGADNIENIA W TEORII OSOBOWOŚCI 25

Filozoficzne ujęcie osoby 25

Wewnętrzne i zewnętrzne determinanty zachowania 26

Sytuacyjna i czasowa spójność zachowania 27

Jedność przeżywania i działania oraz obraz siebie 28

Zmieniające się stany świadomości i pojęcie nieświadomości 29

Wpływ przeszłości, teraźniejszości i przyszłości na zachowanie 30

Czy możemy mieć naukę o osobowości? Jakiego rodzaju może to być nauka? 30

JAKIE FUNKCJE WINNA REALIZOWAĆ, ZGODNIE Z PRZYJĘTYMI ZAŁOŻENIAMI, TEORIA
OSOBOWOŚCI? 31

TEORIE OSOBOWOŚCI: WPROWADZENIE 33

Wyzwania pojawiające się w trakcie konstruowania teorii 33

Teorie osobowości: zarys wstępny 33

O wielości teorii: teorie jako zestawy narzędzi 36

GŁÓWNE POJĘCIA 38

PODSTAWOWE TWIERDZENIA 39

ROZDZIAŁ 2**NAUKOWE BADANIE LUDZI 41**

PYTANIA 42

DANE PSYCHOLOGII OSOBOWOŚCI 44

Dane LOTS 44

Jaki jest związek między danymi pochodzącymi z różnych źródeł? 47

Pomiar sztywny bądź elastyczny 48

Teoria osobowości i ocena 50

CELE BADAŃ: RZETELNOŚĆ, TRAFNOŚĆ, ETYKA BADAŃ 51

Rzetelność 51

Trafność 52

Etyka badań i polityka społeczna 53

TRZY OGÓLNE PODEJŚCIA DO BADAŃ 55

Studium przypadku i badania kliniczne 56

Studium przypadku: przykład 56*Studium przypadku: słabe strony* 58

Kwestionariusze osobowości i badania korelacyjne 59

Badania korelacyjne: przykład 61*Badania korelacyjne: słabe strony* 62

Badania laboratoryjne i eksperymentalne 63

Badania eksperymentalne: przykład 66

Ocena alternatywnych podejść do badań 68

Studium przypadku i badania kliniczne: mocne i słabe strony 68*Badania korelacyjne i kwestionariuszowe: mocne i słabe strony* 70*Badania laboratoryjne i eksperymentalne: mocne i słabe strony* 72

Podsumowanie mocnych i słabych stron 75

Wykorzystywanie sprawozdań werbalnych 75

TEORIA OSOBOWOŚCI I BADANIE OSOBOWOŚCI 77

POMIAR OSOBOWOŚCI I PRZYPADEK JIMA 78

Szkic autobiograficzny Jima 79

GŁÓWNE POJĘCIA 80

PODSTAWOWE TWIERDZENIA 81

ROZDZIAŁ 3**TEORIA PSYCHODYNAMICZNA: PSYCHOANALITYCZNA TEORIA OSOBOWOŚCI FREUDA 83**

PYTANIA 84

ZYGMENT FREUD (1856–1939): OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA AUTORA I JEGO PROPOZYCJI 85

FREUDA UJĘCIE OSOBY 87

Umysł jako system energetyczny 88

Jednostka w społeczeństwie 90

FREUDA UJĘCIE NAUKI O OSOBOWOŚCI 91

PSYCHOANALITYCZNA TEORIA OSOBOWOŚCI FREUDA 92

Struktura 92

Poziomy świadomości a koncepcja nieświadomości 92*Marzenia senne* 94*Nieświadomość motywowana* 95*Stosowne badania psychoanalityczne* 96

Obecny status koncepcji nieświadomości	99
Nieświadomość psychoanalityczna a nieświadomość poznawcza	100
To, ja, nad-ja	102
Dynamika	104
<i>Popędy życia i śmierci</i>	105
<i>Dynamika funkcjonowania</i>	106
Lęk, mechanizmy obronne i współczesne badania nad procesami obronnymi	107
<i>Zaprzeczanie</i>	108
<i>Projekcja</i>	109
<i>Izolacja, reakcja upozorowana i sublimacja</i>	110
<i>Wyparcie</i>	112
Wzrastanie i rozwój	116
<i>Rozwój popędów i stadia rozwoju</i>	119
<i>Stadia rozwoju psychospołecznego według Eriksona</i>	122
<i>Znaczenie wczesnych doświadczeń</i>	125
<i>Rozwój procesów myślenia</i>	128
GŁÓWNE POJĘCIA	130
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	132

ROZDZIAŁ 4

TEORIA PSYCHODYNAMICZNA FREUDA: ZASTOSOWANIA, POKREWNE KONCEPCJE TEORETYCZNE I WSPÓŁCZESNE BADANIA 135

PYTANIA	136
PSYCHODYNAMICZNY POMIAR OSOBOWOŚCI: TESTY PROJEKCYJNE	137
<i>Założenia testów projekcyjnych</i>	138
<i>Test Plam Atramentowych Rorschacha</i>	139
<i>Test Apercepcji Tematycznej (TAT)</i>	141
<i>Czy testy projekcyjne naprawdę działają?</i>	142
PSYCHOPATOLOGIA	144
<i>Typy osobowości</i>	145
<i>Konflikt i mechanizmy obronne</i>	147
ZMIANA	149
<i>Wgląd w nieświadomość: wolne skojarzenia i interpretacja marzeń sennych</i>	149
<i>Proces terapeutyczny: przeniesienie</i>	150
PRZYPADEK JIMA	157
<i>Dane z testu Rorschacha i z TAT</i>	157
<i>Komentarz</i>	160
POKREWNE STANOWISKA I WSPÓŁCZESNE ROZWINIĘCIA TEORII PSYCHOANALITYCZNEJ	161
<i>Wczesna opozycja wobec Freuda: Adler i Jung</i>	161
<i>Alfred Adler (1870–1937)</i>	161
<i>Carl Gustav Jung (1875–1961)</i>	163
<i>Ujęcia osobowości akcentujące czynniki kulturowe i interpersonalne: Horney i Sullivan</i>	166
<i>Reinterpretacja sił motywacyjnych</i>	166
<i>Karen Horney (1885–1952)</i>	167
<i>Harry Stack Sullivan (1892–1949)</i>	168
<i>Teoria relacji z obiektem, psychologia Ja i teoria przywiązania</i>	169
<i>Teoria relacji z obiektem</i>	169
<i>Psychologia Ja i narcyzm</i>	170
<i>Teoria przywiązania</i>	173

Style przywiązania w okresie dorosłości	176
Typy czy wymiary przywiązania?	179
OCENA KRYTYCZNA	181
Obserwacja naukowa: baza danych	182
Czy jest to teoria usystematyzowana?	182
Czy jest to teoria sprawdzalna?	183
Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?	184
Zastosowania teorii	184
Ocena podsumowująca	185
GŁÓWNE POJĘCIA	186
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	187

ROZDZIAŁ 5

TEORIA FENOMENOLOGICZNA: CARLA ROGERSA TEORIA OSOBOWOŚCI ZORIENTOWANA NA OSOBĘ 189

PYTANIA 190

CARL R. ROGERS (1902–1987): OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA AUTORA I JEGO

PROPOZYCJI 191

ROGERSA UJĘCIE OSOBY 194

Subiektywność doświadczenia 194

Uczucia autentyczności 195

Pozytywny charakter ludzkiej motywacji 196

Perspektywa fenomenologiczna 196

ROGERSA UJĘCIE NAUKI O OSOBOWOŚCI 197

Hermeneutyka a nauki o człowieku 198

TEORIA OSOBOWOŚCI CARLA ROGERSA 199

Struktura 200

Ja 200

Pomiar obrazu siebie 201

Technika Q-sort 201

Dyferencjał semantyczny 203

Dynamika 205

Samoaktualizacja 206

Spójność wewnętrzna i zgodność 207

Stany niezgodności i procesy obronne 208

Badania nad spójnością i zgodnością 209

Potrzeba akceptacji 213

Wzrastanie i rozwój 215

Badania relacji rodzice–dziecko 216

Relacje społeczne, samoaktualizacja i dobrostan w późniejszym okresie życia 219

GŁÓWNE POJĘCIA 220

PODSTAWOWE TWIERDZENIA 220

ROZDZIAŁ 6

TEORIA FENOMENOLOGICZNA ROGERSA: ZASTOSOWANIA, POKREWNE KONCEPCJE TEORETYCZNE I WSPÓŁCZESNE BADANIA 223

PYTANIA 225

ZASTOSOWANIA KLINICZNE 225

Psychopatologia	225
<i>Rozbieżność doświadczenia Ja</i>	225
Zmiana	228
<i>Warunki terapeutyczne niezbędne do zajścia zmiany</i>	229
<i>Wyniki terapii skoncentrowanej na kliencie</i>	230
<i>Obecność</i>	233
ROGERSA PRZESUNIĘCIE AKCENTU: PRZEJŚCIE OD JEDNOSTEK DO GRUP I SPOŁECZEŃSTWA	237
PRZYPADEK JIMA	238
<i>Dyferencjał semantyczny: teoria fenomenologiczna</i>	238
<i>Uwagi na temat danych</i>	239
POKREWNE KONCEPCJE TEORETYCZNE	240
<i>Ruch potencjału ludzkiego</i>	240
<i>Abraham H. Maslow (1908–1970)</i>	240
<i>Ruch psychologii pozytywnej</i>	242
<i>Klasyfikacja mocnych stron człowieka</i>	243
<i>Zalety emocji pozytywnych</i>	244
<i>Uniesienie</i>	245
<i>Egzystencjalizm</i>	246
<i>Egzystencjalizm Sartre'a: świadomość, nicność, wolność i odpowiedzialność</i>	248
<i>Współczesny egzystencjalizm eksperymentalny</i>	250
<i>Podsumowanie: filozofia i psychologia egzystencjalna</i>	252
NAJNOWSZE ROZWINIĘCIA TEORII I BADAŃ	254
<i>Rozbieżności pomiędzy elementami Ja</i>	254
<i>Zmienność w zakresie poczucia własnej wartości i kontyngencji wartości</i>	255
<i>Wewnętrznie motywowane cele a autentyczność</i>	258
<i>Badania międzykulturowe nad kategorią Ja</i>	263
<i>Czy samoakceptacja jest kategorią uniwersalną?</i>	263
<i>Różnice regionalne w zakresie dobrostanu</i>	266
OCENA KRYTYCZNA	267
<i>Obserwacja naukowa: baza danych</i>	268
<i>Czy jest to teoria usystematyzowana?</i>	269
<i>Czy jest to teoria sprawdzalna?</i>	269
<i>Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?</i>	270
<i>Zastosowania</i>	271
<i>Ocena podsumowująca</i>	271
GLÓWNE POJĘCIA	273
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	274

ROZDZIAŁ 7

CECHOWE UJĘCIA OSOBOWOŚCI – ALLPORT, EYSENCK, CATTELL 275

PYTANIA	276
PERSPEKTYWA CECHOWA W TEORII OSOBOWOŚCI	277
CECHOWE UJĘCIE OSOBY	278
<i>Pojęcie cechy</i>	278
PSYCHOLOGIA OSOBOWOŚCI W PERSPEKTYWIE CECHOWEJ	279
<i>Funkcja naukowa konstruktów cechowych</i>	280
<i>Opis</i>	280
<i>Predykcja</i>	281
<i>Wyjaśnianie</i>	281

CECHOWE TEORIE OSOBOWOŚCI: WSPÓLNA PERSPEKTYWA	282
CECHOWA TEORIA OSOBOWOŚCI GORDONA W. ALLPORTA (1897–1967)	284
Cechy: struktura osobowości w teorii Allporta	285
Autonomia funkcjonalna	286
Badania idiograficzne	287
Komentarz	287
W POSZUKIWANIU PODSTAWOWYCH WYMIARÓW CECHOWYCH:	
ANALIZA CZYNNIKOWA	288
CZYNNIKOWO-ANALITYCZNA TEORIA CECZ RAYMONDA B. CATTELLA (1905–1998)	291
Cechy powierzchniowe i źródłowe: struktura osobowości w teorii Cattella	291
Źródła danych: dane L, Q i OT	292
Stołość i zmienność zachowania	296
Komentarz	297
TRÓJCZNNIKOWA TEORIA HANSA J. EYSENCKA (1916–1997)	299
Czynniki: struktura osobowości w ujęciu Eysencka	300
<i>Pomiar czynników</i>	303
Biologiczne podstawy cech osobowości	305
Ekstrawersja i zachowania społeczne	306
Psychopatologia i zmiana zachowania	307
Komentarz	308
GŁÓWNE POJĘCIA	309
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	310

ROZDZIAŁ 8

TEORIA CECZOWA: PIĘCIOCZNNIKOWY MODEL OSOBOWOŚCI; ZASTOSOWANIE I OCENA CECZOWEGO UJĘCIA OSOBOWOŚCI 313

PYTANIA	314
PIĘCIOCZNNIKOWY MODEL OSOBOWOŚCI: WYNIKI BADAŃ	315
Analiza pojęć opisujących cechy w języku naturalnym i w kwestionariuszach	316
<i>Podstawowa hipoteza leksykalna</i>	319
Badania międzykulturowe: czy Wielka Piątka ma uniwersalny charakter?	320
Wielka Piątka w kwestionariuszach osobowości	323
<i>NEO-PI-R i jego hierarchiczna struktura: składniki</i>	323
<i>Pięcioczynnikowy model osobowości a czynniki wyodrębnione przez Eysencka i Cattella</i>	327
PROPONOWANY MODEL TEORETYCZNY DLA CZYNNIKÓW WIELKIEJ PIĄTKI	328
WZRZASTANIE I ROZWÓJ	333
Zmiany osobowości związane z wiekiem u osób dorosłych	333
Pierwsze wyniki badań w grupie dzieci i adolescentów	337
Stabilność i zmiana osobowości	337
CZY COŚ POMIŃLIŚMY? SZEŚCIOCZNNIKOWY MODEL OSOBOWOŚCI	338
ZASTOSOWANIA WIELKIEJ PIĄTKI	340
PRZYPADK JIMA	342
Diagnoza cech metodami analizy czynnikowej	342
Stołość osobowości: Jim pięć i dwadzieścia lat później	344
NEO-PI-R: samoopis i szacowanie dokonane przez żonę	346
SPÓR OSOBA – SYTUACJA	347
Stabilność w czasie	348
Stabilność sytuacyjna	350
<i>Zmienność sytuacyjna zachowań związanych z cechami</i>	352

OCENA KRYTYCZNA	355
Obserwacja naukowa: baza danych	355
Czy jest to teoria usystematyzowana?	356
Czy jest to teoria sprawdzalna?	357
Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?	357
Zastosowania teorii	359
Ocena podsumowująca	359
GŁÓWNE POJĘCIA	361
PODSUMOWANE TWIERDZENIA	361

ROZDZIAŁ 9

BIOLOGICZNE PODSTAWY OSOBOWOŚCI 363

PYTANIA 364

TEMPERAMENT: PROBLEM PSYCHOFIZYCZNY OD CZASÓW DAWNYCH

DO WSPÓŁCZESNYCH 366

Cechy konstytucjonalne i temperament: wczesne poglądy 366

Cechy konstytucjonalne i temperament: badania podłużne 372

Procesy biologiczne, temperament i rozwój osobowości: współczesne badania 373

Dzieci zahamowane i niezahamowane: badania Kagana i współpracowników 373

Interpretowanie danych dotyczących procesów biologicznych i osobowości 378

Wymagająca wysiłku kontrola i rozwój sumienia 380

EWOLUCJA, PSYCHOLOGIA EWOLUCYJNA I OSOBOWOŚĆ 383

Psychologia ewolucyjna 384

Wymiana społeczna i wykrywanie oszustwa 386

Różnice płciowe: pochodzenie ewolucyjne? 388

Różnice między mężczyznami i kobietami w kryteriach doboru partnera 389

Przyczyny zazdrości 391

Pochodzenie ewolucyjne różnic płciowych: jak bardzo przekonujące są dane? 391

Teoria ewolucji i Pięcioczynnikowy Model Osobowości 394

Wyjaśnienia ewolucyjne: komentarz 396

GENY I OSOBOWOŚĆ 400

Genetyka zachowania 400

Metoda selektywnej hodowli 401

Metoda bliźniąt 401

Metoda adopcyjna 403

Współczynnik odziedziczalności 405

Odziedziczalność osobowości: dane empiryczne 405

Niektóre istotne zastrzeżenia 406

Molekularne paradygmaty genetyczne 409

Środowisko i interakcje geny – środowisko 410

Środowisko wspólne i specyficzne 411

Rozumienie wpływów środowiska specyficznego 413

Trzy rodzaje interakcji natura – wychowanie 415

NEURONAUKA A OSOBOWOŚĆ 417

Dominacja półkulowa półkuli lewej i prawej 418

Neuroprzekazniki a temperament: dopamina i serotonina 420

Trzy wymiary temperamentu: PE, NE i DvC 421

PLASTYCZNOŚĆ: PROCESY BIOLOGICZNE JAKO ZARÓWNO PRZYCZYNA,

JAK I SKUTEK 424

Status społeczno-ekonomiczny społeczności i serotonina	425
Doświadczenie środowiskowe i zmiany w substancji mózgu	427
DOCIEKANIA NEURONAUKI DOTYCZĄCE „WYŻSZYCH” FUNKCJI PSYCHICZNYCH	428
Mózg i Ja	428
Mózg i osąd moralny	429
GLÓWNE POJĘCIA	431
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	432

ROZDZIAŁ 10

BEHAVIORYZM I UCZENIOWE UJĘCIA OSOBOWOŚCI 435

PYTANIA	436
BEHAVIORYSTYCZNE UJĘCIE OSOBY	437
BEHAVIORYSTYCZNE UJĘCIE NAUKI O OSOBOWOŚCI	438
Determinizm środowiskowy i jego implikacje dla pojęcia osobowości	439
Eksperymenty, obserwowalne zmienne i proste systemy	442
WATSON, PAWŁOW I WARUNKOWANIE KLASYCZNE	444
Behawioryzm Watsona	444
Teoria warunkowania klasycznego Pawłowa	445
Zasady warunkowania klasycznego	446
Psychopatologia i zmiana	447
Warunkowe reakcje emocjonalne	450
Systematyczna desensytyzacja	451
Reinterpretacja przypadku Małego Hansa	453
Dalsze rozwinięcia	454
TEORIA WARUNKOWANIA INSTRUMENTALNEGO SKINNERA	457
Ogólna charakterystyka autora i jego propozycji	457
Skinnera teoria osobowości	459
Struktura	460
Dynamika – warunkowanie instrumentalne	461
Wzrastanie i rozwój	463
Psychopatologia	464
Pomiar behawioralny	465
Zmiana zachowania	468
Wolna wola?	469

OCENA KRYTYCZNA	471
Obserwacja naukowa: baza danych	472
Czy jest to teoria usystematyzowana?	473
Czy jest to teoria sprawdzalna?	473
Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?	474
Zastosowania teorii	474
Ocena podsumowująca	475
GLÓWNE POJĘCIA	476
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	478

ROZDZIAŁ 11

TEORIA POZNAWCZA: GEORGE’A A. KELLY’EGO TEORIA KONSTRUKTÓW OSOBISTYCH 479

PYTANIA	480
---------	-----

GEORGE A. KELLY (1905–1966): OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA AUTORA I JEGO	
TEORII	482
KELLY'EGO UJĘCIE NAUKI O OSOBOWOŚCI	483
KELLY'EGO UJĘCIE OSOBY	486
TEORIA OSOBOWOŚCI GEORGE'A A. KELLY'EGO	488
Struktura	488
<i>Konstrukty i ich konsekwencje interpersonalne</i>	489
<i>Rodzaje konstruktów. Konstrukty jako system</i>	490
<i>Pomiar konstruktów: Test Repertuaru Ról (Rep test)</i>	493
<i>Wyjątkowość informacji uzyskanych w badaniu konstruktów osobistych</i>	495
<i>Prostota / złożoność poznawcza</i>	495
Dynamika	499
<i>Antycypowanie zdarzeń</i>	499
<i>Lęk, strach i zagrożenie</i>	502
Wzrastanie i rozwój	505
ZASTOSOWANIA KLINICZNE	507
Psychopatologia	507
Zmiana osobowości. Terapia ustalonej roli	508
PRZYPADEK JIMA	509
Rep test: teoria konstruktów osobistych	509
Komentarz	510
POKREWNE KONCEPCJE I WSPÓŁCZESNE ROZWINIĘCIA TEORII KONSTRUKTÓW	
OSOBISTYCH	512
Współczesne badania nad przekonaniami dotyczącymi relacji osoba–sytuacja	513
OCENA KRYTYCZNA	515
Obserwacja naukowa: baza danych	515
Czy jest to teoria usystematyzowana?	516
Czy jest to teoria sprawdzalna?	516
Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?	517
Zastosowania teorii	519
Ocena podsumowująca	519
GŁÓWNE POJĘCIA	521
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	522

ROZDZIAŁ 12

TEORIA SPOŁECZNO-POZNAWCZA: BANDURA I MISCHEL	525
PYTANIA	526
POWIĄZANIA TEORII SPOŁECZNO-POZNAWCZEJ Z POPRZEDNIMI TEORIAMİ	527
OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA AUTORÓW I ICH PROPOZYCJI	529
Albert Bandura (1925–)	529
Walter Mischel (1930–)	530
Oddziaływanie teoretyków	532
UJĘCIE OSOBY W TEORII SPOŁECZNO-POZNAWCZEJ	533
UJĘCIE NAUKI O OSOBOWOŚCI W TEORII SPOŁECZNO-POZNAWCZEJ	534
SPOŁECZNO-POZNAWCZA TEORIA OSOBOWOŚCI: STRUKTURA	534
Kompetencje i umiejętności	535
Przekonania i oczekiwania	536
<i>Ja i przekonania na temat własnej skuteczności</i>	537
<i>Poczucie własnej skuteczności i wykonanie</i>	540

Cele	543
Standardy ewaluatywne	546
Natura społeczno-poznawczych struktur osobowości	548
SPOŁECZNO-POZNAWCZA TEORIA OSOBOWOŚCI: DYNAMIKA	548
Wzajemny determinizm	549
Osobowość jako poznawczo-afektywny system przetwarzania informacji (CAPS)	551
Uczenie się przez obserwację (modelowanie)	555
<i>Nabywanie versus wykonanie</i>	557
<i>Warunkowanie zastępcze</i>	560
Samoregulacja i motywacja	561
<i>Poczucie własnej skuteczności, cele i reakcje samooceniające</i>	562
Samokontrola a odraczanie gratyfikacji	566
<i>Nabywanie umiejętności odraczania gratyfikacji</i>	566
<i>Paradygmat odraczania gratyfikacji według Mischela</i>	568
<i>Spółeczno-poznawcze ujęcie wzrastania i rozwoju</i>	571
OCENA PODSUMOWUJĄCA	573
GŁÓWNE POJĘCIA	573
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	575

ROZDZIAŁ 13

TEORIA SPOŁECZNO-POZNAWCZA: ZASTOSOWANIA, POKREWNE KONCEPCJE TEORETYCZNE I WSPÓŁCZESNE BADANIA 577

PYTANIA 578

POZNAWCZE SKŁADNIKI OSOBOWOŚCI: PRZEKONANIA, CELE I STANDARDY EWALUATYWNE 580

Przekonania dotyczące Ja i schematy Ja	580
<i>Schematy Ja i metody związane z czasem reakcji</i>	581
<i>Motywy oparte na Ja a motywowane przetwarzanie informacji</i>	585
Cele związane z uczeniem się a cele związane z wykonaniem	588
<i>Przyczyny celów związanych z uczeniem się bądź z wykonaniem: ukryte teorie</i>	591
Standardy oceniania	592
<i>Standardy Ja, rozbieżności Ja, emocja i motywacja</i>	593
<i>Podejście typu „ogólne zasady” do osobowości</i>	596

ZASTOSOWANIA KLINICZNE 598

Stres i radzenie sobie	599
Patologia i zmiana	601
<i>Ellisa racjonalno-emotywna terapia</i>	601
<i>Becka poznawcza terapia depresji</i>	603
<i>Poznawcza triada depresji</i>	603
<i>Badania nad błędnymi procesami poznawczymi</i>	604
<i>Terapia poznawcza</i>	605
Psychopatologia: modelowanie, sposoby pojmowania siebie i spostrzegana własna skuteczność	606
<i>Poczucie własnej skuteczności, lęk i depresja</i>	607
<i>Poczucie własnej skuteczności a zdrowie</i>	610
<i>Zmiana terapeutyczna: modelowanie i kierowane panowanie nad sytuacją</i>	612

PRZYPADEK JIMA 616

OCENA KRYTYCZNA 619

Obserwacja naukowa: baza danych	619
Czy jest to teoria usystematyzowana?	620

Czy jest to teoria sprawdzalna?	621
Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?	621
Zastosowania teorii	622
Ocena podsumowująca	623
GŁÓWNE POJĘCIA	624
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	625

ROZDZIAŁ 14

OSOBOWOŚĆ W KONTEKŚCIE: RELACJE MIĘDZYOSOBOWE, KULTURA I ROZWÓJ W PEŁNYM CYKLU ŻYCIA 627

PYTANIA	629
RELACJE INTERPERSONALNE	631
Wrażliwość na odrzucenie	632
„Gorące” i „zimne” skupienie uwagi	634
Przeniesienie w relacjach interpersonalnych	636
STRATEGIE SPROSTANIA WYZWANIAM AKADEMICKIM I SPOŁECZNYM:	
STRATEGIE OPTYMISTYCZNE I DEFENSYWNY PESYMIZM	638
STAŁOŚĆ OSOBOWOŚCI W KONTEKŚCIE	641
ROZWÓJ OSOBOWOŚCI W KONTEKŚCIE SPOŁECZNO-EKONOMICZNYM	645
Przyczyny i skutki cech osobowości	647
Osobowość, płęć kulturowa i kontekst historyczny	648
FUNKCJONOWANIE OSOBOWOŚCI W PRZEBIEGU ŻYCIA	649
Odporność psychiczna w późniejszych latach życia	649
Życie emocjonalne w okresie późniejszej dorosłości: selektywność społeczno- -emocjonalna	651
OSOBA W KONTEKŚCIE KULTUROWYM	653
Dwie strategie myślenia o osobowości i kulturze	653
Strategia 1: Osobowość... i kultura?	653
Strategia 2: Kultura i osobowość	655
Osobowość i Ja jako wytwory społeczne w obrębie danej kultury	657
Niezależne i współzależne poglądy na temat Ja	657
PROCESY OSOBOWOŚCI A ZMIANA SPOŁECZNA	661
Modelowanie prospołecznych zachowań przez media	663
Umiejętność czytania i pisanie	663
Profilaktyka HIV/AIDS	664
OCENA PODSUMOWUJĄCA	666
GŁÓWNE POJĘCIA	667
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	668

ROZDZIAŁ 15

OCENA TEORII OSOBOWOŚCI I BADAŃ NAD OSOBOWOŚCIĄ 669

PYTANIA	670
JAK TEORIE REALIZOWAŁY SVOJE CELE? KRYTYCZNA OCENA TEORII OSOBOWOŚCI I BADAŃ NAD OSOBOWOŚCIĄ	670
Obserwacja naukowa: baza danych	671
Czy jest to teoria usystematyzowana?	673
Czy jest to teoria sprawdzalna?	674

Czy jest to teoria o szerokim zakresie obowiązywalności?	675
Zastosowania teorii	677
O STRUKTURACH, DYNAMICE, ROZWOJU I ZMIANACH BĘDĄCYCH EFEKTEM TERAPII	678
Struktura osobowości	678
Dynamika	682
Wzrastanie i rozwój	683
Psychopatologia	684
PRZYPADEK JIMA	686
PODSUMOWANIE KOŃCOWE: TEORIE JAKO ZESTAWY NARZĘDZI	688
PODSTAWOWE TWIERDZENIA	689
SŁOWNIK	691
BIBLIOGRAFIA	707
INDEKS NAZWISK	755
INDEKS RZECZOWY	769

Osobowość. Teoria i badania to jeden z najbardziej popularnych w Europie i USA podręczników poświęconych teoriom osobowości, stanowiący najnowocześniejsze na polskim rynku kompendium wiedzy z zakresu psychologii osobowości. Jego walorami są:

- szczegółowa prezentacja głównych ujęć teoretycznych osobowości oraz uwypuklenie aktualnych trendów w badaniach z tej dziedziny;
- ukazanie związku pomiędzy teorią osobowości a badaniami nad osobowością;
- powiązanie konkretnych przypadków z teoriami;
- udana próba pogodzenia tego, co „powszechne”, z tym, co „wyjątkowe” w osobowości człowieka;
- obiektywne i bezstronne potraktowanie każdego z ujęć teoretycznych;
- zarys integracyjnego ujmowania zagadnień związanych z osobowością;
- przedstawienie złożoności dziedziny naukowej w przystępny sposób;
- doskonale przygotowanie treści od strony dydaktycznej.

Najnowsze wydanie podręcznika:

- zawiera dwa nowe rozdziały poświęcone postępowi w badaniach nad biologicznymi podstawami osobowości oraz psychologii osobowości w szerokim kontekście;
- przedstawia poszczególne zagadnienia z trzech odmiennych perspektyw: psychodynamicznej, społeczno-poznawczej oraz teoretycznej, ułatwiając czytelnikowi zrównoważoną ocenę omawianej problematyki;
- prezentuje materiał w sposób ujednolicony, tak by był jeszcze bardziej przejrzysty i zrozumiały;
- aktualizuje i poszerza informacje o najnowsze badania z dziedziny teorii osobowości.

Daniel Cervone – wykładowca Uniwersytetu Illinois w Chicago.

Lawrence A. Pervin – wykładowca Rutgers University.